

SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM VE BERCI KRİSTİN ÇÖP MASALLARI'NDA ARABESK UNSURLAR

EMRE GÜL*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Geliş Tarihi: 26.11.2021

Kabul Tarihi: 14.12.2021

Atf Bilgisi: Gül, E. (2021).
Sevgili Arsız Ölüm ve Berci
Kristin Çöp Masalları'nda
Arabesk Unsurlar.
HARS AKADEMİ, 4 (8),
556-570.

Öz

Genellikle “Arap müziğini andıran”, “Arap tarzı şey” biçiminde kullanılan arabesk kavramı, Türkiye’de 1950’li yıllarda etkisi hissedilmeye başlayan köyden kente göç ile teşekkül eden bir kültürdür. Köyden kente göç eden insanın şehre tutunmaya çalışırken arafta kalarak oluşturduğu arabesk kültür bugün müzik, sinema, edebiyat, moda gibi pek çok alana tesir etmiştir.

Latife Tekin’in (d. 1957) ilk romanı *Sevgili Arsız Ölüm* (1983) ve ardından kaleme aldığı *Berci Kristin Çöp Masalları* (1984) köyden kente göç eden insanın oluşturdukları kenar mahallerde şehre tutunma çabalarını anlatır. Bu çalışmada arabesk kavramının doğuşunu, edebiyatla ilişkisini bir kültür olarak ele alarak, Latife Tekin’in seçilen iki romanından hareketle arabesk unsurları; kimlik bunalımı, arabesk mekânlar, arabesk tipler, ataerkil yapı ve arabesk aşklar başlıkları altında edebiyat bağlamında irdelemeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arabesk, roman, Latife Tekin.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bartın. gule1600@gmail.com / ORCID: 0000-0003-2519-2005.

ARABESC ELEMENTS IN SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM AND BERÇİ KRİSTİN ÇÖP MASALLARI

*EMRE GÜL**

RESEARCH ARTICLE

First Received: 26.11.2021

Accepted: 14.12.2021

Citation: Gül, E. (2021).
Arabesc Elements In Sevgili
Arsız Ölüm And Berci
Kristin Çöp Masalları. HARS
AKADEMİ, 4 (8), 556-570.

Abstract

The concept of arabesque, which is generally used in the form of "something resembling Arabic music", "Arabic style" is used. It is a culture that has been shaped by the migration from the village to the city, the influence of which began to be felt in Turkey in the 1950s. The arabesque culture, created by the people who migrated from the village to the city while trying to hold on to the city, can be seen today in many areas such as music, cinema, literature and fashion.

Latife Tekin's (b. 1957) first novel *Sevgili Arsız Ölüm* (1983) followed by *Berci Kristin Çöp Masalları* (1984) is about the efforts of people who migrated from the village to the city to hold on to the city in the outskirts they created. In this study, we discussed the birth of the concept of arabesque and its relationship with literature as a culture. Based on two of Latife Tekin's selected novels, the elements of arabesque; Identity crisis has been tried to be examined in the context of literature under the titles of arabesque spaces, arabesque types, patriarchal structure and arabesque loves.

Keywords: Arabesque, novel, Latife Tekin.

* Graduate Student, Bartın University, Graduate School of Education, Department of Turkish Language and Literature, Bartın. gule1600@gmail.com / ORCID: 0000-0003-2519-2005.

Giriş

Arabesk kelime anlamı olarak “Arap müziğini andıran”, “Arap biçiminde şey”, “karamsarlığı konu edinen müzik” veya mimaride “Arap biçiminde süsleme” şeklinde daha çok musiki ile anılan bir mefhumdur. Cumhuriyet’in erken dönemlerinden itibaren ortaya çıkan arabesk mefhumu bugün ülkemizde sinema, müzik, moda, edebiyat, insan ilişkileri gibi pek çok alanda kendini hissettiren bir kültür olma özelliği taşır. Ülkemizde ilk defa cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından devletin uyguladığı batılılaşma hamlelerine halkın verdiği doğrulama refleksi olarak görülen arabesk kültür, 1950’li yıllara gelindiğinde tarımda makineleşmesinin artmasından dolayı kırdan işsiz kalan insanların kente göç etmeleri sonucu hissedilmeye başlanmıştır.

1960 yılından itibaren göçler artmaya devam etmiş ancak göçe karşılık kentlerde sanayileşme ve istihdam yeterli miktarda olmadığından kentlere gelen insanlar hem iş hem de barınma konusunda sıkıntı yaşamıştır. Kırsaldan kente göç eden nüfus şehrin altyapı ve sağlık hizmetleri bakımından yetersiz, iskânsız bölgelerine gecekondular yaparak hem barınma hem de yatırım ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Ancak barınma ihtiyacını kısmen gecekondularla sağlayan göçmenler hayal ettiklerini şehirde bulamayarak kent hayatına dâhil olamayıp “ötekiler” şeklinde gecekondularından, pencerelerinden şehri izlemenin hayal kırıklığıyla yaşamışlardır. Şehre ait olamayan gecekondular Stokes’in ifadesiyle kültürel olarak toplumsal varoluşun iki kategorisi olan köy ile kent kültürünün ortasında bir yerdedir (Stokes 2016: 154).

İnsanların köy ile kent arasında oluşturdukları bu kültür, gecekondularıyla şehre maddi manevi entegre olamayan insanların isyanı şeklinde müziklerine, kıyafetlerine, üsluplarına, ulaşım araçlarına, barınma alanlarına sirayet etmiş arabesk kültürdür. Arabesk kültür dairesi içerisinde bulunan insanlar ne kentli ne de köylü olabilmiş, iki kültür arasında sıkışmışlardır. Daha çok müzik kavramıyla tanımlanmaya çalışılan arabesk, bir kültür olarak Emre Kongar’ın tanımında, “*Feodal değerler sistemine dayalı tarım kültürünün kırsal alanlarda egemen olan geleneklerini reddeden, fakat sanayi toplumunun değerler sistemine sahip bir kültürü de benimsemeyen, geçici gibi görülen, melez (ve yoz) garip bir türü yansıtmaktadır*” (Şahin 1991: 2). Kongar’a göre arabesk kültürde en yüce değer para ve iktidar; amaç iktidara yakın olmak, olanağı varsa iktidarda olabilmektir.

Kent ile kır arasında adeta arafta kalmış insanların kentlerde oluşturduğu sorun sadece gecekondular olmamıştır. Büyük hayallerle kente gelen insanların önemli bir kısmının

istedikleri yaşam kalitesine ulaşamadıkları için olumsuz eylemlere girme olasılıkları artmış, köydeki alışkanlıklarının bir kısmı kente taşınmış ve memleketçilik kavramı ortaya çıkmıştır. Göçün en ağır toplumsal boyutlarından biri de feodal yapıda, küçük vaatlerle kandırılabilen insanların siyasi bir kültür oluşturmasıdır.

Arabesk, “*çeşitli altkültürlerden oluşan şehir kültürü karşısında bocalayan ve yılgınlık psikolojisi içinde ayakta durmaya çalışırken başkaldıran gecekondu insanını*” (Yazan 1993: 75) ifade eder. Gürbilek’e göre 1980’lerde arabesk, “*büyük şehre sızmaya çalışan taşralı kalabalığın sesini duyurma, kendini kabul ettirme, görüntüler piyasasında kendine bir yer edinme, girdiği yabancı kültür içinde yönünü bulma, onu bozma ve kendine benzetmenin adı olduğu kadar, büyük şehrin asıl sahiplerinin bu yabancılar akınını geri püskürtme, öncelikle de adlandırma çabasının*” (Gürbilek 2007: 25) karşılığı olarak üretilir. Gecekondu insanının iş hayatında en olumsuz şartlarda, sosyal güvenceden uzak, kentin kenar mahallesinde yaşadıkları ve eklemelenmek istedikleri kent kültürünün bir parçası olamamaları, arabesk kültürü ortaya çıkaran öncül sebeplerdendir. Bu tarz bir yaşamın sanat-edebiyat faaliyetlerinde karşılık bulmaması elbette ki beklenemez. Nitekim bir tür “ara yer”de, kültürel şok içinde sıkışmış insanların serzenişini, bocalamasını, isyanını ve arzularını karşılayan arabeskin kaçınılmaz olarak sinemaya, televizyona, müziğe yansımalarının yanı sıra roman ve hikâyede de akislerini kısa sürede bulduğu görülmektedir.

1980 sonrası Türk edebiyatında adından söz ettiren ve çocukluğu zorunlu bir göç ile ikiye bölünmüş bir yazar olarak Latife Tekin de –her ne kadar kenar mahallede yaşamamış olsa da- varoş tabir edilen gecekondu kültürünü en ince noktasına kadar gözlemleyen ve kurguya aktaran bir yazardır. Temel izleği arabesk olmamakla birlikte kenar mahalle yaşantısı içinde gördüğü insan manzaralarını ve bu insanların merkez-taşıra ekseninde kentle kurdukları gerilimli ilişkilerini özellikle ilk iki romanının kurgusuna başarılı bir şekilde serpiştirmiştir.

Romanlara bu çerçeveden bakıldığında görülmektedir ki, Latife Tekin’in ilk romanı *Sevgili Arsız Ölüm* ve ardından yayımladığı *Berci Kristin Çöp Masalları*¹ gecekondu hayatının oluşum aşamalarını, köyden kente göçün sancılı süreçlerini ihtiva etmektedir. Geldikleri yerin tüm sözlü kültür ortamını şehre taşıyan insanların şehre adapte olmaya çalışmaları, gecekonduunun fiziksel ve psikolojik tarafı, bireylerin köy ile kent arasında

¹ Bu yazıdaki alıntılar romanların şu baskılarına aittir: Latife Tekin, *Sevgili Arsız Ölüm*, Can Yayınları, İstanbul 2019. Latife Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, Can Yayınları, İstanbul 2021.

sıkışmışlığı kısacası arabesk kültür, yazarın masalsı bir havayla dikkat çeken romanlarının yapısına nüfuz etmiştir.

Berci Kristin Çöp Masalları köyden kente göçen insanların şehrin dış çeperi ve çöplüğü olan âtıl yerlerine “kondular” yaparak şehre tutunmaya çalışmalarını merkeze alan romanıdır. Latife Tekin’in ilk romanı olan *Sevgili Arsız Ölüm*’de ise *Berci Kristin Çöp Masalları*’nın aksine arabesk kültürün daha çok bir aile ekseninde, küçük bir tablo şeklinde ortaya koyulduğu görülür. Aktaş ailesinin ekonomik sıkıntılar nedeniyle köyden kente göçen sözlü kültüre sahip aile bireylerinin, kent yaşamı karşısında tutunma çabaları ve arabeskleşen hayatları roman boyunca devam eder.

İncelenen romanlarda arabesk unsurlar; kimlik bunalımı, arabesk mekânlar, arabesk tipler, ataerkil yapı ve arabesk aşklar başlıkları altında değerlendirmeye imkân tanıyan nesnel karşılıklar sağlamaktadır.

1-Kimlik Bunalımı

Latife Tekin’in ilk dönem romanlarında kente göç eden insanların buldukları yerlerde kültür şoku yaşayarak geçici taklit kimliklere büründükleri görülür. Tekin’in büyümlü gerçekçi anlayışla kaleme aldığı ilk romanı *Sevgili Arsız Ölüm*’de Aktaş ailesinin reisi Huvat bir süre çalışmak amacıyla köyden kente gidip gelirken aile bir süre sonra zorunlu olarak kente yerleşir ve aile bireylerinin artık işsizlik, şehir hayatına tutunamamaları olay örgüsünü açımlar. Huvat’ın kızı Dirmit’in “Bir umutla evlerin, sokağın, caddelerin arasına sıkışıp kalmış köyünden tanıdığı bölük pörçük parçalar” (Tekin 2019: 81) araması köy özleminin bir göstergesidir. Huvat şehre gidip gelen çalışkan yapısıyla karşımıza çıkarken şehirde iş bulamamanın buhranı ile kendini yeşil kitaplara vererek hocanın peşinden gider, ona öykünür ve hoca kimliği kazanmaya çalışır.

Huvat’ın işsiz kalmasının ardından çocuklarının da iş noktasında istikrar sağlayamayarak, devamlı kentte pek çok farklı işte çalışmaları romanın önemli bir bölümünü teşkil eder. Özellikle Huvat’ın oğulları Halit ve Mahmut’un iş olmadığı zaman kahvede sigara içip, oyun oynadıkları görülür. Kahvehane şehre tutunmaya çalışan Aktaş ailesi bireyleri için önemli bir noktadır çünkü buralar kendi köylerinden, yani Alacüvek (Akçalı) köyünden insanların bulunduğu ve kendilerini kısmen güvende hissettikleri alanların başında gelir. Zira beraberlerinde getirdikleri birtakım kültürel kodların yadırganmadan

yaşatılabileceği, gösterilebileceği mekânlar arasında, yine kendileri gibi göçmüş ve benzer özelliklere sahip insanların uğrak yeri olan kenar mahalle kahvelerinin arabesk kültürü barındıran bir atmosfere sahip olduğu gerçeği yadsınamaz.

Sevgili Arsız Ölüm'de Aktaş ailesi bireyleri için en büyük sorunlardan biri kimlik edinme gayreti içinde yaşadıkları istikrarsızlıklardır. Hayal ettikleri hayatı elde edememiş bireylerin romanda kişilikten kişiliğe bürünerek taklit kimlikler oluşturmaları, kente tutunamamalarının doğal ve kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. *Sevgili Arsız Ölüm*'de değişim Huvat'tan başlayarak ailenin tüm erkek çocuklarına sirayet eder. En büyük oğlu Halit babası gibi tutucu, yeşil kitaplara sarılan bir tip olduğu ve insanlara mühendis olmadığı halde kendini mühendis olarak tanıttığı görülür. Ortanca oğlan Seyit'in Panter Seyit, Nallı Panter; evin küçük oğlu Mahmut'un okuduğu çizgi romanların etkisiyle Süpermen, Tarzan, Zoro gibi isimler altında dolaşması, kuaför, kaloriferci çıraklığı, sigara, kitap, çizgi roman satıcılığı ve tombalacılık gibi işler özenddiği taklit kimlik ve yaşamlardan bazılarıdır. Kadınların ise zaman zaman sinema veya müzik piyasasında öne çıkan, afişlerdeki simalara özenerek taklit ve özenti kişilikler oluşturdukları görülür. Taklit kimliklerin arabesk kültürde insanları kimlik bunalımına sürükleyen etkenlerden biri olduğu söylenebilir.

Berci Kristin Çöp Masalları'nda taklit mekânlarını şehrin dışında kuran arabesk kültüre sahip insanlar, kimlik bunalımından dolayı romanda kendi varlıklarını hissettirme, seslerini duyurma çabası içinde olmuşlardır. Boş vaatlerle Çiçektepe'yi aldatan, partisine yazılanın fabrikalarda iş sahibi olacağı algısı yaratan Kürt Cemal'e desteğiyle ön plana çıkan Çöp Muhtar, gecekonduculardan istediği desteği bulamaz. İnsanların güvenini yeniden kazanmak isteyen Çöp Muhtar okul yapılacağı vaadinde bulunur ancak gecekonduculular tarafından aradığı desteği tekrar bulamaz. Daha sonra okul yapımının *Resmî Gazete*'de yayımlanacağını duyurmasıyla destek bulur. Okulun yapımından çok okulun yapımının *Resmî Gazete*'de yayımlanıyor olmasının telaffuzu Çiçektepeliler için daha önemlidir. Çünkü gecekonducuları kurdukları ilk günde devletin yıkım ekiplerince ilk darbeyi yiyerek ötekilik ruhunu derinden hissetmişlerdir. *Resmî Gazete*'de Çiçektepe'nin haber olması onların hem devlete hem de şehirlilere gözükmelerinin en çarpıcı yoludur. Çiçektepeliler'in kendilerini gösterme arzuları *Resmî Gazete*'ye çıkmalarıyla sona ermemiştir. Romanda kemikleşmiş bir kumarbaz olan Lado dilden dile dolanan hikâyelerinin şanını kalıcı hale getirmek için hayatını roman olarak yazmaya karar vermesi ile gecekondu insanının kendini gösterme arzusu ortaya tekrar çıkar.

O güne kadar Karacaoğlan'ın hayatı ve şiirleri dışında ince bir kitaptan başka bir şey okumamış olan Lado, belediye gittiğinde Kürt Cemal'in adamlarından aldığı bir romanı hemen okuyup ilham almasıyla anılarını bir deftere yazmaya başlar. Çiçektepe'de roman Lado'nun roman yazacağına duyulması karşılır. Bu uğurda yarım sayfa yazan Lado'un romanı okuyan gecekonducular nezdinde o güne kadar yazılan romanlar arasında en iyisi olacağı kanısını ortaya çıkarır. Çiçektepelilerin, Lado'nun hayatını konu alan romanı heyecanla karşılıyor olmaları onları simgeleyen bir değer kaleme alınıyor oluşunun heyecanı kendi varlıklarını gösterme arzusuna dayanmaktadır. Bir yandan yazılı kültürün hem de en üst seviyeden "resmî" bir metninde kendilerinden söz edilmesi, öte yandan yine sözlü kültürden yazılı kültüre geçerek kimlik bağlamında varoluşlarını göstermeleri açısından önem arz eden "roman"a konu olmaları; fark edilmek ve şehrin ötekisi olarak (yazılı olduğu için kalıcı bir şekilde) kimlik kazanmalarının önemli yollarından biri olarak görülmektedir. Bu durum ayrıca kolektif kimlik inşası için gecekondu sakinlerinin dâhil olmak istedikleri kent yaşamı içinde kendilerini konumlandırma derdinde olduklarının da göstergesidir.

Latife Tekin *Berci Kristin Çöp Masalları*'nda ayrıca köyden kente gelen insanların işçi kimliklerinin de oluşmasını ortaya koyar. Fabrikaların yanında kurdukları Çiçektepe'de fabrikada yapılan grevlere gecekonducuların tanıklık etmeleri, zaman zaman işçilere destek vermeleri, fabrika işçiliğinin ne olduğuna tanıklık etmeleri için önemlidir. Fabrikada çalışan işçiler tarafından kurulan grev çadırlarının yanlarına gecekonducular tarafından asılan maniler ve aynı zamanda iş, yol, okul, otobüs dileklerinin bağlanması köyden gelen insanların isteklerini şehirdeki insanlardan farklı bir yordamla dile getirdiklerinin ifadesidir.

2-Arabesk Mekânlar

Mekân, insanın iç dünyasını ve yetiştiği kültürü ihtiva eden bir 'yaşam' alanıdır. Geçmişin sıkıştırılmış bir şekilde tutulduğu alan olan mekânlar adeta hafıza olma özelliği taşırlar. *"Yaşanan zamanı dondurarak geleceğe taşıyan mekânlar böylece bireysel ve toplumsal değişimlerin ruhu olan tanıklarındır"* (Öner 2019: 22). İçinde toplumsal ve bireysel hafızayı, insanın ruhunu barındırarak bir kimlik kartı olma özelliği taşıyan mekân, edebi eserin çözümlenmesinde önemli rol oynamaktadır. *"Toplumsal değişimin, insan ruhunu anlama uğraşlarının, kültürel hafızanın göstergesi olması mekânın insan ve toplum açısından ifade ettiği değerlerin bir diğer boyutudur. Edebiyatın mekân tasavvuru da bütün bu olgu ve pratikleri duyguya dönüştürür"* (Balık 2016: 121). Bu perspektiften bakıldığında

arabesk tarzı yaşam pratiklerinin oluşmasında köyden kente göç eden insanların yarattıkları arabesk mekânların incelenmesi, söz konusu kültürü açıklanmasına yardımcı olacaktır.

İlk baskısı 1984 yılında yapılan Latife Tekin'in *Berci Kristin Çöp Masalları*, mekânın arabesk kültür üzerinde etkisinin en tipik örneklerini sunmaktadır. Romanın hemen başında kırla kent arasında tutunmaya çalışan gecekonducuların “kondu” olarak anılması, oluşturulan yapıların konmak eylemiyle birleşerek yerleşimin devamlı olmadığı ve çabuk bir şekilde gerçekleştiği vurgulanmaktadır. İlk gün şehrin üst kısmında, şehirli insanların çöp olarak kullandığı yerde köyden gelenler insanların sekiz gecekonduyu bir anda kurmasıyla başlayan olaylar manzumesinde, aynı gece fabrikaların yanında bir anda yüz gecekondu daha inşa edilerek gecekondu mahallesi kurulmasıyla devam etmektedir.

Çok kısa zamanda oluşturulan gecekonducuların birikim ve hafızaya sahip olmadıkları için kente de bir şey katmaları mümkün gözükmemektedir. Kente katkı sağlamayan gecekonducular Macit Balık'a göre *“Teorik olarak şehrin çöp tepelerine kurulmuş bir mahallenin kent yaşamına katacağı bir şey olmadığı gibi bir birikimin sonucunda doğmadığı için kendi kültürel dokusunu da öremez”* (Balık 2013: 139). Şehrin pisliği ve çöplüğünden kurulan yapılar bir gecede kondukları gibi bir gecede de fırtına nedeniyle uçar, yerle bir olur. Ayrıca imar kurallarına aykırı şekilde rastgele yapılan gecekonducular otuz yedi gün boyunca devletin yıkım ekipleriyle mücadele ederler. Her defasında ısrarla bir gecede yapıları yeniden kuran insanlar mücadeleyi kazanarak buraya “Savaştepe” adını verirler. Ancak yetkililer tarafından buranın ismi bir ay sonra Çiçektepe olarak değiştirilir. Çiçektepe adı verilen bu yerde üç mahalle kurulur, bunlara da çocuklar tarafından Çöpaltı, Fabrikadibi, Dereagzı gibi isimler konur. Mahallelere verilmiş olan isimlerde alt, dip, ağız gibi kullanımlar gecekondu insanının şehrin dışlanmış, öteki yüzü olduğunun kanıtıdır.

Çiçektepe'de kurulan plansız yapılar, beraberinde pek çok altyapı, sağlık ve ekonomik anlamda sıkıntıyı beraberinde getirmiştir. Canlı yaşamının olduğu yerde en temel ihtiyaç olan su, Çiçektepe'de karşılaşılan problemlerin başında gelmektedir. Su sıkıntısına karşı köyden gelen insanlar ritüellerini sürdürerek Su Baba adında bir yatırıci edip, dua etmeleriyle çözüm aramışlar ancak sonuca ulaşamamışlardır. Suyu bulamayan insanlar için artık tek kaynak hemen yanlarında bulunan fabrikadan akan mavi su olmuştur. Çiçektepeliler fabrikanın atık suyu ile yıkanmış, ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Ancak *“Bu suyla yıkanan insanlarda çok geçmeden garip değişmeler ortaya çıkmaya başladı. Kiminin derisi soyuldu. Kiminin yüzü mosmor kesildi. Çocukların bedenlerinde mavi mavi benekler belirdi. İki*

kadının saçları beyazladı. Çamaşırlar maviye çalan bir renk aldı. Bu renge Çiçektepe'de konu mavisi dendi” (Tekin 2021: 23) ifadesi suyun doğal olarak getirdiği sağlık problemlerine işaret eder. Sağlık problemleriyle karşılaşan Çiçektepeliler'in ilk başvurdukları kişi kendileri için bilge, yol gösterici, baba modeli olan Güllü Baba olmuştur.

Sağlık sorunları karşısında Güllü Baba'ya başvuran kondulular, su sıkıntısı çektiklerinde Su Baba'ya gitmişlerdir. Arabesk kültürde başı sıkışıldığında yol gösterici olan, başvuru alan kişilere genel olarak “baba” sıfatı verildiği bilinir. Romandaki baba vurgusu arabesk müzikteki Orhan Baba, Ferdi Baba, Müslüm Baba gibi baba figürlerini işaret etmektedir.

Şehrin her daim kendi kültür dairelerinden uzak olduğunu hisseden kondulular, varlıklarını ancak kentten arta kalan şeylerle sürdürmektedirler. Çocuklar çöpten buldukları bacaları kopmuş naylon bebeklerle oynarlarken, kadınlar çöpten çıkardıkları taraklarla geceleri aynalara bakıp saçlarını taramışlardır. Şehre tutunmaya çalışan insanlar, şehrin içinden getirdikleri eski kullanılmayan pencereler, süslü kapılarla taklit bir mekân oluşturmuşlardır. Şehrin eski konaklarının, büyük taş binalarının aslanlı, pirinç tokmaklı kapıları, renkli buzlu camlarının gecekonduya takılması, ev numaralarının gelişigüzel yazılması vb. kent merkezine özenildiğini gösterir (Balık 2013: 298).

Fabrikada çalışmak isteyen ancak işçi olarak alınmayan Çiçektepeliler, kısa zamanda Çiçektepe Sanayi'yi kurarlar. Ancak gecekondu evlerini inşa ederken yaptıkları, kimlik arayışında geçici, taklit ve özentili kimliklere büründükleri gibi fabrikada da taklit ürünler üretmeye başlamışlardır. “*Birkaç gün içinde kurulan fabrikalarda, sabahtan akşama, sahte deterjan, renk renk meyve tozları, meyve suları, ağız dağlayan çikolatalar, beyazlatmayan çamaşır suları, köpürmeyen sabunlar yapıldı*” (Tekin 2021: 93).

Ekonomik sıkıntılar karşısında boğuşan Çiçektepe kısa zamanda ‘Birlik Çiçektepe’ ve ‘Vakıf Çiçektepe’ olarak ikiye ayrılırken ‘Birlik Çiçektepe’ kısmen refahın, ‘Vakıf Çiçektepe’ ise fuhuşun, kumarın, eşkıyalığın adresi olmuştur. Deli Gönül adında ortaya çıkan hayat kadınının tepkilere karşı “*Benden namuslu varsa karnımı doyursun*” (Tekin 2021: 130) şeklindeki cevabı, problemin ekonomik sıkıntıya dayandığının göstergelerinden biridir. Deli Gönül, Vakıf Çiçektepeliler tarafından Kristin olarak anılır. Roman ismi böylece, köyde süt sağmaya giderken hâl ve hareketleriyle takdir edildiği için Berci diye sevilen kadınlardan bir kısmının şehirde “Kristin” olduğuna dair hikâyeye dayandırılmış olur.

Yazarın ilk romanı olan *Sevgili Arsız Ölüm*'de Akçalı köyünden göç eden Aktaş ailesinin “*tek odalı ucuz bir ev*” (Tekin 2019: 83) ifadesiyle mekân olarak şehrin dışında kalan gecekondu mahallerinde buldukları görülür. Evin kızı Dirmit'in bu yapının çatısından “*birbirine yaslanmış tahta evlerin damlarına*” (Tekin 2019: 162) bakması çarpık yapıların anlaşılması bakımından önemlidir. Köyden kente göç eden Aktaş ailesinin bireyleri kente tutunmak amacıyla hemşerileriyle bağlantı kurarlar. Bu şekilde kendilerini güvende hisseden Aktaş ailesinin bireylerinin hemşerileriyle bir araya geldikleri mekânlar mahalle ve mahalledeki kahvehanelerdir. Kahvehaneler her iki romanda bulunsa da *Sevgili Arsız Ölüm*'de bireylerin psikolojilerini açımlayan ve sık kullanılan bir mekân olarak karşımıza çıkar.

3-Arabesk Tipler

Bir türden olan bütün varlıkların ana özelliklerini kendinde toplayan örneklere tip denir. Romanda görülen tipler bireysel özellikten ziyâde, temsil hüviyetine sahip, bir zihniyetin, yaşam tarzının ve toplumsal tabakanın ortalama özelliklerini yansıtır ve görünüş itibarıyla de birbirlerine benzerlik gösterirler. Bunlar genellikle ortalama ve standart kişilik özelliklerine sahiptirler. Arabesk kültürde de sivri burunlu ayakkabı, parlak ve saten kıyafetlerle dış görünüşleri dikkat çeken “maganda ve kıro” davranışlarıyla kenar mahallelerde ortaya çıkan insanlar arabesk tip olarak anılmaktadır.

Berci Kristin Çöp Masalları'nda arabesk bir tip olan Lado ekseninde gecekondu insanların kendilerini gösterme arzusu ortaya çıkmaktadır. Çiçektepe'de kısa zamanda kurulan kahvehaneler öfke ve kumarın adresi olmuştur. Kumar oynayarak ün kazanan Lado'nun Çiçektepe'ye yerleşmesinin haberi, ardından yerleşmesi büyük ilgiyle karşılanmıştır. “*Lado çöp bayırlarında kahvelerin yarattığı ilk kahramandı. Çiçektepe'ye yerleşme söylentisinden çok önce hayatının her gecesi coşkuyla işlenip bir ayrı macera yapılmıştı*” (Tekin 2021: 115).

Lado'nun Çiçektepeliler tarafından heyecanla âdeta bir kahraman gibi karşılanmasının nedeni kumardaki kıvrak zekâsının yanında arabesk kültüre has olan ve bazı TV ve pek çok yazıda kıro, maganda olarak da anılan tipe uygun oluşudur. Lado beyaz sivri burunlu ayakkabı, siyah beyaz çubuklu kumaştan yapılmış pantolon, dantel ve saten detayların bulunduğu yelekler, üstü rengârenk boncuklarla kaplı pembe kravat ve pembe gömleğiyle Çiçektepe'linin dikkatini çeken arabesk bir tiptir.

Çiçektepeliler tarafından hayatını roman olarak yazacağını söylediğinde övgüyle karşılanan Lado, yarım sayfa karşısında romanı yazmaya dalıp günlerce odasına kapanmış fakat tüm emeği bir anlık öfkeyle eşi tarafından yırtılarak hebâ edilmiştir. Bu duruma çok sinirlenen Lado'nun eşini dövdüğü kısımda yazarın “*Düşle gerçek arasında gidip gelen insanların pamuk ipliğine bağlı dengesini bozmanın ne demek olduğunu ona gösterdi*” (Tekin 2021: 119) söylemi arabesk kültüre sahip insanların düş-gerçek ekseninde, uçlarda gezinerek yaşadıkları hayatı tanımlayan önemli bir örnektir.

Sevgili Arsız Ölüm'de ise Seyit ve Mahmut kısa zamanda şehirde tutunma çabaları karşısında arabesk tipler olarak karşımıza çıkar. Seyit iş bulamayınca Kör Yusuf'un kahvesinde Çamur Hasan'ın yolunu beklemeye, geldiğinde yer vererek hürmet etmeye başlar. Çamur Hasan onun hürmetine karşılık beline bir tabanca cebine de bir avuç mermi vererek delikanlılığın “raconu”nu öğretir. Panter Seyit unvanını alan, Seyit başka kahveleri basarak adını Nallı Panter'e çıkarır.

Ailenin en küçük bireyi olan Mahmut da abisi Seyit'in izinden giderek tombalacılık, kaçak sigara ticareti gibi işler yapar. Atiye'nin Halit'e kardeşini bulması üzerine verdiği telkinler sonucunda Halit'in Mahmut'u koca bir kapının önünde belinde iki yapma tabanca, ağzında sigarayla ve Bil Kit lakabıyla bulması onun Seyit gibi taklit ve özentî, aynı zamanda geçici bir kimliğe büründüğünün ve nihayet arabesk bir tip olduğunun kanıtıdır.

4-Ataerkil Yapı

Erkek otoritesine dayanan toplumsal örgütlenme ataerkilliktir. Bu düzenin temelini erkek egemen söylem, erkek hakimiyeti belirler. Arabesk kültür kapsamında ele alınan iki romanda da ilişkilerin ataerkil bağlamda geliştiği görülmektedir.

Berci Kristin Çöp Masalları'nda arabesk kültürün pek çok özelliğini taşıyan Lado tipi, beş kere evlenen ve eşlerine kötü davranan biridir. Lado'nun bir gece kumar yorgunluğuyla eve gelip eşine şiddet uygulaması sırasında duyulan sesteki gecekonducuların mutlu olmaları kadına şiddet unsurunu gözler önüne sermektedir. Romanda Çöp Bakkal'ın öfkelenmesinde eşini dövmesi ataerkil otoriter düzene bir diğer örnektir. Çiçektepe'de şiddet ve kavga gecekonducuların kurulmasından itibaren başlayan bir olgudur.

Sevgili Arsız Ölüm'de de Aktaş ailesindeki kadınların etkisinin daha az olduğu görülmektedir. Huvat'ın evleneceği kadın olan Atiye'yi köye getirmesinin ardından;

Atiye'nin köyde karşısına çıkan erkeklere yol vermemesi ve önlerinden geçip gitmesi aykırı bir tavır olarak anılmaktadır.

Evin büyük oğlu Halit'in şehirden her köye geldiğinde eşi Zekiye'ye ettiği müdahaleler dikkat çekicidir. “*Halit o gelişinden sonra işten, şehirden kaçıp kaçıp köye gelir oldu. Her gelişinde Zekiye'ye bir yeni şey getirdi. Karısının başörtüsünü başından aldı, önlüğünü belinden çözdü. Zekiye ayağından topuk çorabını çıkarıp naylon çoraplar giydi.*” (Tekin 2019: 58) ifadesi Halit'in eşi Zekiye uyguladığı baskı ve otorite, ataerkil yapının göstergesidir.

5-Arabesk Aşklar

İncelenen romanlardan *Berci Kristin Çöp Masalları* mekân odaklı bir yapıda kaleme alındığı için aşka dair unsurlar bulunmamaktadır. Arabesk kültüre sahip insanların aşkı yaşayış ve ifade edişleri Latife Tekin'in daha çok Aktaş ailesinin bireyleri üzerinden inşa ettiği *Sevgili Arsız Ölüm* adlı eserinde nesnel karşılık bulmaktadır.

Romanda arabesk kültüre sahip insanların sevgiyi ifade etme biçiminin de acı ve isyan dolu olduğu görülür. Evin küçük oğlu Mahmut'un sevgisini, helaya çekilip göğsünün üstüne jiletle kızın adını yazarak göstermesi, sevdiği kız tarafından mutlulukla karşılanır. Mahmut'un kız arkadaşından gelen mektupta bulunan kalbin içinden geçen kanlı ok yine arabesk yaşamın çiftler arasında sevgiyi gösterme biçimlerindedir. Evin ortanca oğlu Seyit'in askerde tuttuğu defterde ortasından oklar geçen kalpler aynı minvâlde bir örnek teşkil eder. Evin büyük oğlu Halit sevdiği kız uğruna bıçaklanırken, Dirmit sevdiği oğlan uğruna saldırganlaşarak adını “Leyla”ya çıkarır.

Sonuç

Arabesk genellikle kelime anlamı olarak “Arap tarzı şey” olarak ifade edilmektedir. Ancak arabesk kelimesi Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlardan dolayı farklı bir anlam kazanmıştır. Özellikle 1950'li yıllarda ekonomik problemlerden dolayı köyden göç eden insanlarla etkisi hissedilmeye başlayan arabesk, 1980'li yıllara gelindiğinde göçle kentin kenar mahallerinde tezahür eden bir kültürü ifade eder. Köy ile kent arasında sıkışmış insanların oluşturduğu yeni bir yaşam biçimi olan arabesk sinema, müzik, edebiyat, moda gibi pek çok alana tesir etmiştir.

Çalışmada Latife Tekin'in özellikle ilk romanı *Sevgili Arsız Ölüm* ve ardından kaleme aldığı *Berci Kristin Çöp Masalları* adlı romanlarda köyden kente göç eden, şehre tutunmaya çalışan insanların arabesk kültür çerçevesindeki pratiklerinin izleri görülmektedir. Yazarın her iki romanında da köyden kente göç eden insanlar, kentin altyapı bakımından yetersiz bölgelerinde, başta barınma, sağlık, ekonomik gibi sorunların girdabında bir tür kültür şokuyla karşı karşıya kalmışlardır. Kentin kenar mahallelerine yerleşen arabesk kültüre sahip insanlar hayal ettikleri yaşamı şehirde bulamayarak pek çok geçici taklit kimlikler oluşturmuş ve kimlik bunalımına girmişlerdir. *Sevgili Arsız Ölüm*'de kimlik bunalımının Aktaş ailesinde Huvat'tan başlayarak çocuklara sirayet ettiği görülür. *Berci Kristin Çöp Masalları*'nda ise gecekondulu insanların kendilerini resmî gazetede ve arabesk bir tip olan Lado'nun hayatını roman olarak yazmak istemesiyle ortaya çıkan kendini gösterme arzusu kimlik bunalımının bir sonucudur.

Kimlik problemi yaşayan arabesk kültüre ait bireyler, yaşam alanlarının kimliğini yani mekânlarını da oluştururken çeşitli problemlerle karşılaşmışlardır. Şehrin çöplüğü ve atıklarının gittiği kenar mahallerine yerleşen insanlar barınma ihtiyaçlarını gecekondularla sağlamışlardır. *Berci Kristin Çöp Masalları* arabesk mekânların oluşum sürecini detaylıca ortaya koyması bakımından önemli bir roman olma özelliği taşır. Yıkım ekipleri tarafından defalarca yıkılan gecekondular uzun mücadeleler sonucu Çiçektepe Mahallesi adını almasıyla varlığını kısmen kabul ettirmiştir. Ancak Çiçektepe'deki yapılar şehirdeki kullanılmayan yapılardan sökülen kapı, pencerelerle taklit bir mekân olmanın ötesine geçememiştir. Ardından her şeyin taklit olarak üretildiği Çiçektepe Sanayi yine oluşturulan mahallede mekânın hafızasının olmadığı, taklide dayandığı bir örneğidir. *Sevgili Arsız Ölüm*'de ise Aktaş ailesinin köyden kente göçte çarpık gecekondulu mahallesine yerleştiği

görülür. Romanda ailedeki erkeklerin kendi hemşerilerinin bulunduğu birer arabesk mekân özelliği taşıyan kahvehanelerde sık sık vakit geçirdikleri görülmektedir.

Romanlarda arabesk unsurlarının başında arabesk tipler gelmektedir. Arabesk tipe örnek olarak *Sevgili Arsız Ölüm*'de kahvelerde insanlardan haraç kesen ve onlara silah doğrultan, üstünde bulunan ipek gömleğiyle Seyit karşımıza çıkarken aynı minvâlde *Berci Kristin Çöp Masalları*'nda kumar ile ünlenip gecekondu insanları tarafından adeta idol olan, şiddetten beslenen Lado, yine dantel, saten ve ipek gibi gösterişli, parlak kıyafetlerle karşımıza çıkmaktadır.

Arabeskin temel yapısını oluşturan unsurların başında gelen ataerkil yapı, her iki romanda da kadınlara yönelik şiddet, argo ve dişil karakterlerin etkisinin azlığıyla gözler önüne serilirken, bir diğer unsur olan arabesk aşkların acı ve isyan dolu olduğu görülmektedir.

Latife Tekin'in 1980 sonrası yayımladığı *Sevgili Arsız Ölüm ve Berci Kristin Çöp Masalları* romanları arabesk yaşam tarzına sahip insanların şehre tutunma çabaları, oluşturdukları mekânları, tipleri ve ilişki kurma biçimlerini barındırır. Çalışmamızda bugün zaman zaman arabesk mefhumunun Türk diline zarar veren, şiddeti özendiren, her şeyi yozlaştıran bir kavram olarak algılanmasının tek başına yeterli olmayacağını, arabeskin arkasında önemli bir sosyolojik ve kültürel art alan barındırdığını iki roman özelinde göstermeye çalıştık.

Kaynakça

- Balık, Macit (2013). *Latife Tekin'in Romancılığı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Balık, Macit (2016). Edebiyat ve Mekân Bağlamında Safiye Erol'un *Ülker Fırtınası* Romanı Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (2), Aralık, 119-128.
- Gürbilek, Nurdan (2007). *Vitrinde Yaşamak*. İstanbul: Metis Yayınları, 4. Basım.
- Kaymal, Cansu(2017). Kırdan Kente Göçün Sosyokültürel Sonuçları: Gecekondulaşma ve Arabesk, *ulakbilge*, 5 (15), s. 1499-1519.
- Öner, Haluk (2019). *Bir Dünya Cenneti Kadıköy ve Edebiyatımız*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Özbek, Meral (2013). *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Stokes, Martin (2016). *Türkiye'de Arabesk Olay*, (Çev. Hale Eryılmaz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahin, Çağatay (1991). "Türkiye'de Arabesk Müzik kültürü ve TRT Sansür Kararlarının Etkisi: Sen Benim İçimde Korkulu Rüya.
- "http://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_3a6af37d21fe4153b28872d7b54f2982.pdf [Erişim Tarihi: 16. 05.2021].
- Tekin, Latife (2019). *Sevgili Arsız Ölüm*. İstanbul: Can Yayınları.
- Tekin, Latife (2021). *Berci Kristin Çöp Masalları*. İstanbul: Can Yayınları.
- Yazan, Ümit (1993). Kırsaldan Kentsel Yaşama Geçiş Sürecinde Aile. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. 1, s. 69-76.